

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

ISSN: 2148-2292

12 (2) 2025

Academic Journal of History and Idea

Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş tarihi | Received: 24.02.2025

Kabul tarihi | Accepted: 13.03.2025

Yayın tarihi | Published: 25.03.2025

Abdulgazi Emir Alıcı

<https://orcid.org/0009-0007-0566-2483>

Master's Student in the History Department of the Social Sciences Institute of Ankara Yıldırım Beyazıt University, Türkiye, abdulgazi.alici@hbv.edu.tr

Şenol Deniz

<https://orcid.org/0000-0003-2553-1070>

Dr. Lecturer, School of Foreign Languages, Ankara University, Türkiye, sdeniz@ankara.edu.tr

Atıf Künyesi | Citation Info

Alıcı, E. A. & Deniz, Ş. (2025). Sultan Vahdeddin (1918-1922) Döneminde Eğitim Reformları: Medrese ve Modern Okullar Arasında Denge Arayışı. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 12 (2), 1-26.

Sultan Vahdeddin (1918-1922) Döneminde Eğitim Reformları: Medrese ve Modern Okullar Arasında Denge Arayışı

Öz

Osmanlı İmparatorluğu'nun son hükümdarı Sultan VI. Mehmed Vahdeddin (1918-1922)'in eğitim reformu girişimlerinin incelendiği bu çalışma, literatür kaynaklarından yararlanılarak nitel araştırma çerçevesinde yürütülmüştür. Vahdeddin döneminde geleneksel medrese eğitimi ile modern okullaşma arasında bir denge kurma çabaları, alınan kararlar, uygulanan düzenlemeler ve karşılaşılan zorluklar bağlamında değerlendirilmektedir. Bulgular, Vahdeddin'in hem geleneksel din eğitimi korumak hem de modernleşmeyi teşvik etmek için adımlar attığını, ancak siyasi istikrarsızlık ve ekonomik yetersizlikler nedeniyle reformlarının büyük ölçüde başarısız olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışma ayrıca Vahdeddin'in eğitim politikalarının Cumhuriyet dönemi eğitim reformları üzerindeki dolaylı etkisini de tartışmaktadır. Sonuç olarak çalışma, Osmanlı'nın son dönemindeki eğitim politikalarının karşılaştığı zorlukları ve

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd>

bıraktığı mirası analiz ederek, eğitimin tarih boyunca geçirdiği dönüşüme dair yeni perspektifler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sultan Vahdeddin, Eğitim Reformları, Medrese, Modern Okullar, Osmanlı Eğitim Sistemi

Educational Reforms in the Period of Sultan Vahdeddin (1918-1922): Seeking Balance Between Madrasa and Modern Schools

Abstract

This study, which analyses the educational reform attempts of Sultan Mehmed Vahdeddin VI (1918-1922), the last ruler of the Ottoman Empire, was conducted within the framework of qualitative research by making use of literature sources. The efforts to establish a balance between traditional madrasa education and modern schooling during Vahdeddin's reign are evaluated in the context of the decisions taken, the regulations implemented and the difficulties encountered. The findings reveal that Vahdeddin took steps to both preserve traditional religious education and promote modernisation, but his reforms largely failed due to political instability and economic inadequacies. The study also discusses the indirect impact of Vahdeddin's educational policies on the educational reforms of the Republican era. In conclusion, the study offers new perspectives on the transformation of education throughout history by analysing the challenges faced and the legacy left by the educational policies of the late Ottoman period.

Keywords: Sultan Vahdeddin, Educational Reforms, Madrasa, Modern Schools, Ottoman Education System

Giriş

İmparatorluğun dış tehditlerle ve iç muhalefetle karşı karşıya kalmasıyla birlikte, onun saltanatı istikrarsızlıkla damgalanmış ve bu da eğitim stratejilerinin yeniden değerlendirilmesini gerektirmiştir. Bu zorlukların ortasında, bu dönemde geleneksel medrese sistemlerini modern eğitim uygulamalarıyla bütünleştirecek dengeli bir eğitim yaklaşımına duyulan ihtiyaç da fark edilmiştir. Bu dönem, modernleşme için acil taleplere yanıt verirken Osmanlı kültürel kimliğini koruma mücadelesiyle karakterize edilmekte ve nihayetinde dönemin eğitim manzarası bu bağlamda şekillenmekteydi (Aşkın, 2017). Sultan Vahdeddin, tahtta kaldığı kısa süre boyunca devletin siyasi ve ekonomik krizlerle boğuştuğu bir dönemde çeşitli reform çalışmaları gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu dönemde Osmanlı'nın en çok tartışma yaratan konularından biri de eğitim sistemi olmuştur. Vahdeddin, medrese sistemini korumaya çalışırken aynı zamanda modern okulların gelişmesini de destekleyen bir politika izlemeye çalışmıştır (Shaw & Shaw, 1977). Ancak, bu denge arayışı beraberinde birçok engel doğurmuştur. Bu bağlamda reformlar kök saldıkça, öğrenciler entelektüel ve pratik ihtiyaçlarına hitap eden daha çeşitli bir eğitim

deneyimlemeye başladılar. Modern eğitim sisteminin mezunları, çağdaş toplumun talepleriyle daha uyumlu becerilerle ortaya çıktılar ve bu da istihdam edilebilirliklerini ve uyum kabiliyetlerini artırdı. Öte yandan, medrese öğrencileri de dini eğitimlerini tamamlayan ek bilgiler sağlayan yeni müfredattan yararlandılar. Ancak, her yaklaşımın çok yönlü bireyler yetiştirmedeki etkinliği hakkındaki devam eden tartışmalarda kanıtlandığı gibi, iki sistem arasındaki ikilik varlığını sürdürdü. Sonuç olarak, bu reformlar Türkiye'deki gelecekteki eğitim politikalarının temelini oluşturdu ve eğitimin yönünü 20. yüzyıla kadar etkiledi. Bu cümleden olarak çalışma, Sultan Vahdeddin'in eğitim politikalarının temel dinamiklerini ana hatlarıyla incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmada, Sultan Vahdeddin'in eğitim reformlarının analiz edilmesinde nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Nitel araştırma, olguları derinlemesine anlamaya ve bu olgulara ilişkin yorumlar yapmaya olanak tanıyan bir yaklaşımdır. Çalışmada temel araştırma yöntemi olarak belge ve dokümantasyon analizi kullanılmıştır. Bu yöntemle, tarihsel süreçteki eğitim reformlarına ilişkin yapılan araştırmalar, saygın dergilerde yayımlanan makaleler, eğitimle ilgili diğer belgeler ve güvenilir kaynaklar incelenmiştir. Belge analizi, geçmişteki olayların ve reformların özgün belgeler üzerinden analiz edilmesine dayanır. Bu yaklaşım, çalışmanın dayandığı kaynakların güvenilirliğini ve doğruluğunu artırır. Ayrıca, dönemin sosyo-politik bağlamını anlamada önemli bir yer tutar. Dokümantasyon analizi ise farklı belgelerden elde edilen verilerin sistematik bir şekilde değerlendirilmesini sağlar. Bu yöntem, çalışmanın amacına ulaşabilmesi için önemli olan belgelerin dikkatlice seçilmesi ve analiz edilmesini sağlar. Belge ve dokümantasyon analizi, tarihsel araştırmalarda sıklıkla başvurulmuş bir yöntem olup, Yıldırım ve Şimşek (2018) tarafından yapılan çalışmalarda, bu yöntemin özellikle tarihsel eğitim araştırmalarında yaygın ve etkili bir şekilde kullanıldığı vurgulanmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2018), belge ve dokümantasyon analizinin, tarihsel verilerin doğru bir şekilde yorumlanmasını sağladığını ve eğitim reformlarının arka planındaki toplumsal, kültürel ve politik faktörlerin daha iyi anlaşılmasına olanak tanıdığını belirtmektedir.

1. Osmanlı'da Eğitim Sisteminin Genel Çerçevesi ve Dönüşümü

Osmanlı İmparatorluğu'nun eğitim sistemi hem tarihi köklerini hem de modernitenin etkilerini yansıtan önemli dönüşümler geçirmiştir. Dini ve laik öğretilerin bir karışımını kapsayan eğitim kurumlarının yapısı, toplumsal ihtiyaçlara uyum sağlayan gelişen bir müfredatın temelini attı. Batılı eğitim modelleri imparatorluğa nüfuz etmeye başladıkça, bunu izleyen reformlar

yalnızca öğretilen konuları ve öğretim yöntemlerini yeniden şekillendirmekle kalmadı, aynı zamanda Osmanlı toplumunun kültürel ve sosyal yapısı üzerinde de derin bir etki yarattı. Bu değişiklikler daha aydınlanmış bir halka doğru bir kaymayı kolaylaştırdı ve nihayetinde imparatorluk içindeki daha geniş modernleşme çabalarına katkıda bulundu. Bu eğitim dönüşümünün mirası, eğitimin, hızla değişen bir dünyanın karmaşıklıklarında yol alırken Osmanlı İmparatorluğu'nun kimliğini ve geleceğini şekillendirmede oynadığı hayati rolün altını çizmiştir.

Osmanlı eğitim sisteminde medreseler çeşitli eğitim seviyeleri için birincil kurum olarak önemli bir rol oynamıştır. Klasik dönemde, medreseler yerleşik eğitim geleneklerine bağlı kalmış ve müfredatlarını dini öğretilere ek olarak matematik ve astroloji gibi pozitif bilimleri de içerecek şekilde genişletmiştir (Aşkın, 2017). Hem İslami hem de din dışı konulara bu ikili odaklanma, öğrencilerin kültürel ve entelektüel çevreleriyle ilgili kapsamlı bilgi edinmelerini sağlayan kapsamlı bir eğitim çerçevesinin oluşturulmasında etkili olmuştur. Osmanlı medreseleri, akademisyenlerin klasik metinler ve çağdaş düşünceyle etkileşime girebildiği, eleştirel düşünce ve bilginliği vurgulayan entelektüel bir geleneğe katkıda bulunabildiği hem dini hem de akademik söylemin merkezleri haline geldi (Osmanlı'da Eğitim Nasıldı?, 2019). Dini ve laik eğitimin bu karışımı, imparatorluğun eğitimli elitini şekillendirmede hayati bir rol oynamıştır. Osmanlı eğitim sistemi, öğrenmeye yönelik kapsamlı bir yaklaşımı yansıtan çoklu seviyelere yapılandırılmıştı (Özveren, 2008). Başlangıçta, öğrenciler eğitimlerinin temelini oluşturan sıbyan mektepleri olarak bilinen ilkokullara gidiyordu. Bunu takiben, öğrenciler ortaöğretim için medreselere ve sonunda Enderun okulu (Soydan & Tüncel, 2013) gibi yüksek öğrenim kurumlarına geçtiler. Bu seviyelerdeki müfredat çeşitliydi ve yalnızca İslami bilimleri değil aynı zamanda pozitif bilimleri de kapsıyordu ve böylece öğrencileri toplumdaki çeşitli rollere hazırlıyordu (Osmanlı'da Eğitim Nasıldı?, 2019). Bu kademeli yapı, eğitimde sistematik bir ilerlemeye izin vererek imparatorluk genelinde yaşam boyu öğrenme ve entelektüel gelişim kültürünü teşvik etmekteydi. 17. yüzyıldan itibaren medreselerin müfredatında dini ilimlerin ağırlığı artmış, bu da eğitimde tekdüzeliğe ve yeniliklere kapalı bir yapıya yol açmıştır. Bu durum, Osmanlı Devleti'nin bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeleri takip etmesini zorlaştırmıştır.

17. yüzyıl Osmanlı medreselerinin müfredatı ve eğitim yapısı, din eğitiminin imparatorluk genelinde yaygınlaştırılmasında önemli bir rol oynamıştır (Şanal, 2003). Bu kurumlar yalnızca temel din eğitimi sağlamakla kalmamış, aynı zamanda mantık, dil bilgisi ve hatta doğa bilimlerinin unsurları da dahil olmak üzere çeşitli konuları da bünyesinde barındırmıştır (Aşkın, 2017). Çeşitli konuların dahil edilmesi, öğrencilere hem dini hem de toplumsal yaşam için gerekli kapsamlı

bilgiyi kazandırmayı amaçlayan ilerici bir eğitim yaklaşımını yansıtmıştır. Ayrıca, medreselerde kullanılan öğretim yöntemleri genellikle yenilikçiydi ve dersler, tartışmalar ve pratik uygulamaların bir kombinasyonunu kullanıyordu. Bu çok yönlü müfredat, öğrencilerin entelektüel gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunmuş ve onların dini metinlerle ve o dönemde mevcut olan daha geniş bilgi birikimiyle derinlemesine ilgilenmelerine olanak sağlamıştır. 17. yüzyıl Osmanlı medreseleri, din eğitiminin genişlemesinde önemli bir rol oynamış ve dönemin entelektüel ve sosyal manzarasını önemli ölçüde etkilemiştir. Dikkatle yapılandırılmış müfredatları ve eğitim çerçeveleri, öğrencilere yalnızca derin dini bilgi sağlamakla kalmamış, aynı zamanda eleştirel düşünmeyi ve daha geniş entelektüel geleneklerle etkileşimi de teşvik etmiştir. Bu eğitim modeli, dini ve felsefi fikirlerin yayılmasını teşvik ederek, Osmanlı İmparatorluğu'nun dini düşüncesini şekillendiren canlı bir söyleme katkıda bulunmuştur. Dahası, medreseler, çeşitli geçmişlere sahip bireylerin daha yüksek statüye ulaşmasını ve toplumlarına katkıda bulunmasını sağlayan bir sosyal hareketlilik aracı olarak hizmet etmiştir. Eğitimli bireylerden oluşan bir nesil yetiştirerek, bu kurumlar dini uygulamalara daha derin bir bağlantı kolaylaştırmış ve toplumsal işlere aktif katılımı teşvik etmiş, Osmanlı toplumunun kültürel ve eğitimsel dokusunda kalıcı bir miras bırakmıştır. Dolayısıyla, medreseler yalnızca öğrenme merkezleri değildi; Osmanlı İmparatorluğu'nu daha aydınlanmış ve katılımcı bir vatandaşlığa doğru iten hayati kurumlardı.

18. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki eğitim kurumlarının yapısı, çeşitli eğitim seviyelerine hitap eden iyi tanımlanmış bir hiyerarşiden oluşuyordu (Soydan & Tüncel, 2013). En altta, çocuklar için resmi eğitimin ilk noktası olarak hizmet veren ilk kademe okulları, ardından ileri İslami eğitim sağlayan medreseler olarak bilinen ortaöğretim kurumları vardı. En üst eğitim seviyesi, seçkin memurları ve yöneticileri eğiten bir saray okulu olan Enderun tarafından temsil ediliyordu. Bu yapılandırılmış yaklaşım, imparatorluk içinde çeşitli kapasitelerde hizmet edebilecek nitelikli bireyler yetiştirmeyi amaçlayan bir eğitim kademesinden diğerine sistematik bir bilgi ve beceri akışına izin veriyordu. Bu kurumların her biri, özellikle reform ihtiyacını vurgulayan askeri yenilgilerin ardından, dönemin sosyo-politik bağlamından önemli ölçüde etkilenen eğitim manzarasını şekillendirmede önemli bir rol oynadı.

18. yüzyılda Osmanlı eğitim kurumlarında öğretilen müfredat ve dersler, dini ve pratik bilginin bir karışımını yansıtarak çeşitlilik gösteriyordu (Taştekin, 2019). Birincil odak noktası, medreselerde eğitimin omurgasını oluşturan Kuran, Hadis ve fıkıh gibi İslam çalışmalarıydı. Ancak

imparatorluk askeri ve teknik alanlarda zorluklarla karşı karşıya kaldıkça, müfredatı modernize etmeyi amaçlayan laik konuların kademeli olarak tanıtılması oldu. Matematik, astronomi ve hatta askeri strateji unsurları gibi konular geleneksel dini öğretileri tamamlamaya başladı. Bu değişim, öğrencileri yalnızca dini rollere değil, aynı zamanda idari ve askeri pozisyonlara da hazırlamak için önemliydi ve böylece imparatorluğun dış baskılar karşısında modernleşme ve reformla boğuşurken acil ihtiyaçlarını ele alıyordu.

Dini eğitim, imparatorluğun kültürel ve sosyal yapısıyla derinden iç içe olduğu için 18. yüzyılda Osmanlı eğitim sisteminde önemli bir rol oynadı (Soydan & Tüncel, 2013) Din eğitiminin birincil amacı, öğrencilerin İslami ilkelere uymasını sağlayarak ahlaki değerleri ve dini bilgiyi aşılardı. Dine bu odaklanma, sosyal uyumu ve devlete sadakati sürdürmeye yardımcı olduğu için çok önemliydi. Ayrıca, dini kurumlar genellikle nüfusun çoğunluğu için mevcut olan tek eğitim aracıydı ve bu da onları okuryazarlığın ve bilimsel faaliyetlerin geliştirilmesinde merkezi hale getiriyordu. Ancak, Osmanlıların yaşadığı askeri yenilgiler, dini ve laik eğitim arasındaki dengenin yeniden gözden geçirilmesine yol açtı ve imparatorluğun kimliği için hayati önem taşıyan temel dini öğretileri korurken müfredata daha fazla pratik bilgi entegre edecek reform çağrısına yol açtı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun 18. yüzyılda yaşadığı askeri yenilgiler, eğitim sistemi için önemli sonuçlar doğurdu; çünkü bu aksilikler reform ve modernizasyon ihtiyacını vurguladı (Büyükbaş, 2013). 1697'deki Zenta Muharebesi ve Avusturya-Türk Savaşı'nda toprak kaybı gibi önemli yenilgiler, dönemin askeri ve idari yapılarının yetersizliklerini ortaya koydu (Savaş, 2023). Bu yenilgiler yalnızca imparatorluğun askeri duruşunu zayıflatmakla kalmadı, aynı zamanda hem askerler hem de yöneticiler için eğitim ve öğretimdeki eksiklikleri de ortaya koydu. Sonuç olarak, Osmanlı liderliği, dış tehditlerin oluşturduğu zorlukları ele alabilecek nitelikli personel yetiştirmek için daha etkili bir eğitim sisteminin elzem olduğunu fark etti.

Bu askeri zorluklara yanıt olarak, Osmanlı yöneticileri eğitim çerçevesini güçlendirmeyi amaçlayan çeşitli reformlar uygulamaya başladı (Soydan & Tüncel, 2013) Mevcut sistemin modern savaş ve yönetim için gerekli olan yetenekli askeri ve idari personeli yetiştirmek için yetersiz olduğunu anladılar. Sonuç olarak, reformlar Batı tarzında askeri eğitim ve teknik eğitime odaklanan yeni eğitim kurumlarının kurulmasını içeriyordu. Bu değişim, imparatorluğun değişen savaş dinamiklerine uyum sağlamasını sağlayan Batı bilimsel ve askeri bilgisini özümsemeye yönelik daha geniş bir hareketin parçasıydı. Yöneticiler, nitelikli askerler ve diplomatlar eğiterek imparatorluğun dış baskılara karşı dayanıklılığını artıracabileceklerine inanıyorlardı.

Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitim reformlarının uygulanması zamanında en önemli değişikliklerden biri, modern taktikler ve stratejilerle donatılmış yetenekli subaylar yetiştirmeyi amaçlayan Batı metodolojilerini benimseyen askeri okulların kurulmasıydı (Savaş, 2023). Bu eğitim reformları yalnızca askeri verimliliği artırmayı değil, aynı zamanda yönetimi modernize etmeyi ve böylece imparatorluğun genel istikrarını ve gelecekteki zorluklara yanıt verme kapasitesini güçlendirmeyi amaçlıyordu.

Sonuç olarak, 18. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun eğitim sistemi, dini ve seküler öğrenimi iç içe geçiren karmaşık bir yapıydı, ancak askeri yenilgiler nedeniyle önemli zorluklarla karşı karşıyaydı. Öncelikle geleneksel dini müfredatlara odaklanan eğitim kurumları, askeri başarısızlıkların bilim ve teknoloji gibi kritik alanlardaki eksiklikleri vurgulamasıyla imparatorluğun gelişen ihtiyaçlarına uyum sağlamakta zorlandı. Buna karşılık, Osmanlı yöneticileri reform gerekliliğini fark ettiler ve eğitim uygulamalarının yeniden değerlendirilmesine ve gelecek nesilleri savaş ve yönetim taleplerine daha iyi hazırlamayı amaçlayan yeni derslerin tanıtılmasına yol açtı. Bu reformlar yalnızca acil askeri eksiklikleri gidermeyi amaçlamakla kalmadı, aynı zamanda İmparatorluğun zorluklar karşısında yenilik yapma ihtiyacını yansıtan daha modern bir eğitim sistemi için de temel oluşturdu. Sonuç olarak, bu dönemde eğitim ortamındaki değişimler, Osmanlı İmparatorluğu'nun geleceğini şekillendirmede çok önemliydi ve askeri etkinlik ile eğitim reformu arasındaki derin bağlantıyı gösterdi.

Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nde geleneksel eğitim sistemi uzun yıllar boyunca medrese odaklı olmuştur. Medreseler, Osmanlı'nın ilk dönemlerinden itibaren hem dinî hem de seküler bilgi sunan kurumlar olarak varlığını sürdürmüştür. Ancak, 18. yüzyıldan itibaren Avrupa ile etkileşimin artması ve askerî alandaki yenilik ihtiyacı, Osmanlı'da modern okulların kurulmasına yol açmıştır (Akyüz, 2019). II. Mahmut döneminde başlayan ve Tanzimat döneminde ivme kazanan eğitim reformları, modern eğitim kurumlarının Osmanlı'daki yayılmasını hızlandırmıştır. Ancak, geleneksel medrese eğitimi ile yeni modern okullar arasındaki uyumsuzluk, Osmanlı'nın eğitim politikalarında büyük bir gerilim yaratmıştır (Karpat, 2001). Bu durum esasen modernleşme yanlılarının desteğini kaybetmeden, geleneksel eğitim kurumlarının saygın bir konumda tutulmasını sağlamak istemiştir. Ancak, bu dengenin korunması oldukça zordu; zira Osmanlı'nın siyasi ve ekonomik yapısı ciddi bir çöküş yaşamaktaydı (Shaw & Shaw, 1977). Bu durum Osmanlı eğitim sisteminde önemli tarihsel bir gerçeklikti.

2. Sultan Vahdeddin (1918-1922)'in Eğitim Politikalarına Genel Bir Bakış

Sultan Vahdeddin (1918-1922)'in eğitim alanındaki en büyük hedeflerinden biri, medreselerin modern okullarla entegre edilmesini sağlamaktır. Bu doğrultuda, medrese müfredatlarının güncellenmesi, fen ve matematik derslerinin eklenmesi gibi reformlar gündeme gelmiştir (Somel, 2001). Aynı zamanda, meslek okullarının geliştirilmesi, öğretmen yetiştirme programlarının desteklenmesi gibi modern eğitimi yaygınlaştıran adımlar atılmıştır. Ancak, bu reformların hayata geçirilmesi pek kolay olmamış, özellikle eğitim sisteminde gelenekselci ve moderniz gruplar arasındaki çekişmeler reform sürecini zorlaştırmıştır (Karpat, 2001). Ekonomik sıkıntılar, siyasi krizler ve Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecine girmesi de eğitim reformlarının beklenen sonuçları vermesini engellemiştir (Deniz, 2024). Bu makale, Vahdeddin dönemindeki eğitim reformlarının tarihsel bir çerçeve içerisinde kısaca incelenmesini amaçlamaktadır. Belgeler ve akademik kaynaklar ışığında yapılan analizler, Vahdeddin'in hem geleneksel hem de modern eğitim sistemleri arasında bir dengenin kurulmasını hedeflediğini ancak siyasi ve ekonomik koşullar nedeniyle bu reformların büyük ölçüde başarıya ulaşamadığını göstermektedir. Sultan Vahdeddin'in eğitim politikaları, öncelikle Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihindeki çalkantılı bir dönemde eğitim sistemini modernize etme hedefi tarafından yönlendirildi (Göl, 2019). Bu reformların temel amaçlarından biri, Avrupa'da ortaya çıkan gelişmiş eğitim uygulamalarıyla rekabet edebilecek laik ve bilimsel bir eğitim sistemi kurmaktır. Bu değişim, yalnızca ulusun entelektüel gelişimi için değil, aynı zamanda gençler arasında ulusal bir kimlik duygusu geliştirmek için de önemliydi. Sultan Vahdeddin, çağdaş eğitim yöntemlerine odaklanarak, yüzyıllardır Osmanlı eğitim ortamına hâkim olan geleneksel dini öğretilere olan bağımlılığı azaltmaya çalıştı (ayrıca bkz. Akyüz, 2011). Bu nedenle, eğitim reformları, imparatorluğun hayatta kalması ve ilerlemesi için çok önemli olan daha bilgili ve yetenekli bir vatandaş yetiştirmenin bir yolu olarak öngörülmekteydi.

Eğitim reformlarının iddialı hedeflerine ulaşmak için Sultan Vahdeddin, önemli müfredat değişiklikleri ve yeni okulların kurulması dahil olmak üzere birkaç önemli girişimde bulundu. İmparatorluk genelinde binlerce yeni eğitim kurumu kuruldu ve sosyoekonomik geçmişlerine bakılmaksızın tüm çocuklara erişilebilir ve kaliteli eğitim sağlamayı amaçladılar. Ayrıca, müfredatın ulusal çıkarlar ve değerlerle uyumlu olmasını sağlamak için yabancı okullar devlet kontrolüne alındı. Bu girişimler yalnızca eğitim erişimini artırmak için değil, aynı zamanda imparatorluk içindeki çeşitli nüfuslar arasında bir birlik ve amaç duygusunu teşvik etmek için de tasarlandı. Sultan Vahdeddin'in eğitim reformlarının iddialı doğasına rağmen, uygulama,

etkililiğini engelleyen çeşitli zorluklarla karşı karşıya kaldı (ayrıca bkz. Aydoğdu, 2016). Önemli bir engel, laik eğitime doğru hareketi yerleşik dini otoriteye bir tehdit olarak gören gelenekçilerin direnciydi. Ek olarak, o zamanın sosyopolitik istikrarsızlığı, kaynakların azalması ve rekabet eden önceliklerin ortaya çıkmasıyla bu reformların uygulanmasını zorlaştırdı. Devam eden çatışmalar ve imparatorluğun azalan gücü, eğitim girişimlerini daha da zayıflattı ve ivmenin sürdürülmesini zorlaştırdı (Yıldız & Durmaz, 2016). Bu zorluklar ışığında, Sultan Vahdeddin'in çabaları eğitimi modernize etme yönünde kayda değer bir girişim olarak değerlendirilse de, sonuçlar karmaşıktı ve çoğu zaman Osmanlı toplumunda öngörülen dönüştürücü etkiyi yaratmaktan uzaktı. Sultan Vahdettin'in saltanatı sırasında uygulanan eğitim politikaları, Türk toplumunda okuryazarlık oranları ve eğitime erişim üzerinde derin bir etkiye sahipti (Göl, 2019). Bu reformların temel hedeflerinden biri, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra halk arasında okuryazarlığı artırmaktı. Sultan, eğitim erişilebilirliğine odaklanarak, tarihsel olarak kırsal topluluklara göre kentsel nüfusları tercih eden eğitimdeki eşitsizlikleri gidermeyi amaçladı. Yeni okulların açılması ve mevcut okulların genişletilmesi bu çabada çok önemliydi. Sonuç olarak, okuryazarlık oranlarında belirgin bir iyileşme görüldü ve toplumun daha geniş bir kesiminin eğitim materyalleriyle etkileşime girmesini sağlayarak daha bilgili bir vatandaşlık oluşturdu.

Sultan Vahdettin'in eğitim politikaları, Osmanlı İmparatorluğu içindeki eğitim kurumlarında da önemli bir dönüşüme yol açtı (Güçtekin, 2012). Reformlar, büyük ölçüde durgun olan eğitim sistemini modernize etmeyi amaçlayan önemli müfredat değişiklikleri içeriyordu. Geleneksel dini eğitimin yanı sıra fen ve matematik gibi yeni konular da tanıtıldı. Ek olarak, kızlar da dahil olmak üzere çeşitli demografik özelliklere hitap eden yeni okulların kurulması, o zamanlar ilerici bir adımdı. Bu dönüşüm yalnızca eğitim ortamını canlandırmakla kalmadı, aynı zamanda öğrencileri modern toplumun zorluklarına hazırlamayı amaçlayan daha kapsayıcı bir sistemin temelini attı. Bu kurumların kurulması, eğitime daha laik ve kapsamlı bir yaklaşıma doğru bir kaymayı işaret etti. Sultan Vahdettin'in eğitim politikalarının Türk toplumu ve kültürü üzerindeki uzun vadeli etkileri bugün hala açıktır (Konuyla alakalı olarak ayrıca bkz. Kodan, 2023). Eğitim ve okuryazarlığa öncelik vererek, bu reformlar Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra ulus inşa çabaları için elzem olan daha eğitimli bir iş gücünün geliştirilmesine katkıda bulundu. Modern eğitime vurgu, bilgi ve öğrenmeye değer veren kültürel bir değişimi teşvik etti ve nihayetinde Türkiye'nin bir cumhuriyete geçişini etkiledi. Dahası, eğitime erişimin artması kadınları ve dışlanmış grupları

güçlendirdi, cinsiyet eşitliğini ve sosyal hareketliliği teşvik etti. Bu değişiklikler kök saldııkça, Türk kimliğini ve kültürel normlarını önemli ölçüde şekillendirdi ve çağdaş Türk toplumunu etkilemeye devam eden bir miras yarattı.

Esasen son dönemde modern okulların açılması, Osmanlı eğitim sisteminde önemli bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. Bu okullar, Batı tarzı eğitim anlayışını benimseyerek, fen ve teknik bilimlere ağırlık vermiştir. Ancak, medreselerin geleneksel yapısı ile modern okulların yenilikçi yaklaşımı arasında bir gerilim ortaya çıkmıştır. Medreseler, modern okulların açılmasıyla birlikte itibar ve öğrenci kaybı yaşamış, bu durum eğitimde bir standardizasyon eksikliğine ve farklı eğitim kurumları arasında uyumsuzluğa yol açmıştır (Sarıkaya, 2008). II. Meşrutiyet Dönemi'nde, medreselerin modernleşmesi ve eğitimde birlik sağlanması amacıyla çeşitli reform girişimlerinde bulunulmuştur. Bu kapsamda, medrese müfredatına modern dersler eklenmiş ve medreselerin merkezi bir otorite tarafından denetlenmesi hedeflenmiştir. Ancak, bu reform çabaları her zaman istenilen sonuçları vermemiş ve medrese-modern okul gerilimi devam etmiştir (Yıldız, 2018). Sonuç olarak, Sultan Vahdeddin'in 1918'den 1922'ye kadar olan eğitim politikaları, Türkiye'nin eğitim manzarasının evriminde önemli ancak çalkantılı bir bölümü temsil etmektedir. Okuryazarlık oranlarını artırmak ve eğitime erişimi genişletmek gibi temel hedefleri hedefleyerek, bu reformlar daha aydınlanmış bir toplum için temel oluşturmayı amaçlamıştır. Siyasi istikrarsızlık ve sınırlı kaynaklar gibi uygulama sırasında önemli zorluklarla karşılaşılmasına rağmen, Sultan Vahdeddin'in müfredat değişiklikleri ve yeni okulların kurulması gibi girişimleri, eğitim kurumlarında dönüştürücü bir değişimi işaret etmiştir. Bu politikaların etkisi Türk toplumunda yankı bulmuş ve gelecek nesiller için ulusu şekillendirecek bir öğrenme kültürü yaratmıştır. Sonuç olarak, Sultan Vahdeddin'in eğitim reformlarının mirası, eğitimin ulus inşasında ve kültürel gelişimde oynadığı kritik rolü vurgulayarak, Türkiye'nin eğitim sisteminde gelecekteki ilerlemeler için sahneyi hazırlamıştır.

3. Sultan Vahdeddin (1918 -1922) 'in Medrese Reformları

Sultan Vahdeddin, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde, medrese eğitim sisteminde köklü reformlar yapma çabalarını başlatmıştır. Bu reformlar, Osmanlı'nın modernleşme sürecine katkı sağlamak amacıyla geliştirilmiş ve eğitim sisteminin yeniden yapılandırılmasına yönelik önemli adımlar atılmasını sağlamıştır. Vahdeddin'in medrese reformlarının temel hedeflerinden biri, Osmanlı toplumunun çağdaş bilimlerle daha iyi bir şekilde entegre olmasını sağlamaktır. Medrese müfredatının yenilenmesi, özellikle fen bilimlerine ve modern derslere yer verilmesi girişimleriyle dikkat çekmiştir (Faroqhi, 2004). Medrese müfredatındaki reformlar, klasik İslami

ilimlerin yanı sıra Batı'dan gelen yeni bilimsel anlayışlarla zenginleştirilmiş, böylece medrese eğitiminin kapsamı genişletilmiştir. Bu reformların başlıca amacı, medrese öğrencilerinin sadece dini bilgiyle değil, aynı zamanda modern bilimlerle de donatılmasını sağlamaktır. Bu çabalar, dönemin Osmanlı yöneticilerinin çağdaşlaşma yolunda attıkları önemli adımlar arasında sayılabilir (Şerif, 2015). Vahdeddin'in bu reformları gerçekleştirme çabaları, yalnızca eğitim alanında değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel düzeyde de büyük bir değişim yaratmayı hedeflemiştir. Medrese eğitiminde fen bilimlerine yer verilmesi, özellikle tıp, matematik ve doğa bilimleri gibi alanlarda yeni derslerin müfredata dahil edilmesi gerektiği düşünülüyordu (Turna, 2009). Medrese hocalarının niteliklerinin artırılması, Vahdeddin'in reformlarının bir başka önemli boyutunu oluşturmaktadır. Hocaların eğitim seviyesi yükseltilmeye çalışılmış, yenilikçi ve modern düşünceye sahip akademik kadroların medreseye dahil edilmesi sağlanmıştır. Ancak, bu çabalar, gelenekselci eğitimciler ve dini otoriteler tarafından şiddetle karşılanmış, modernleşme süreçlerine karşı ciddi bir direnç oluşturulmuştur (Berkes, 2016). Reformların önündeki en büyük engellerden biri, medrese hocalarının eski eğitim sistemine duyduğu bağlılık ve Batılılaşma karşıtlığıydı. Bu durum, reformların hayata geçirilmesini zorlaştırmış, bazen geri adımlar atılmasına neden olmuştur.

Reformların karşılaştığı tepkiler, medrese hocalarının geleneksel eğitim anlayışına olan bağlılıklarının yanı sıra, toplumun geneline yayılan bir muhafazakâr yaklaşımın da etkisiyle daha da derinleşmiştir. Medrese reformlarına karşı olan tepkiler, sadece eğitimcilerle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda toplumun farklı kesimlerinden de gelmiştir. Özellikle, dini ve kültürel değerlerin modernleşme çabalarıyla çatışması, toplumsal direncin artmasına neden olmuştur. Bu durum, reformların başarısını engelleyen en önemli faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır (Faroqhi, 2004; Şerif, 2015). Bu bağlamda Sultan Vahdeddin'in medrese reformlarının uygulanmasında karşılaşılan temel zorluklar çok yönlüydü ve imparatorluğun sosyal ve politik dokusuna derinlemesine yerleşmişti (Akın, 2021). Ulema veya din bilginlerinin direnişi, reformların kendi otoritelerini ve yüzyıllardır medrese sistemini tanımlayan geleneksel dini eğitimi zayıflatacağından korktukları için önemli bir engel oluşturuyordu. Ayrıca, yeni müfredatı etkili bir şekilde sunabilecek kaynakların ve eğitilmiş eğitimcilerin eksikliği reform sürecini daha da karmaşık hale getirdi. Medreselerin yalnızca dini kurumlar olarak algılanması, birçok kişinin laik konuları İslami ilkelerle bağdaşmaz olarak görmesi nedeniyle daha çeşitli bir eğitim yaklaşımının kabulünü de

engelledi. Bu zorluklar, geleneksel bir eğitim çerçevesinden Osmanlı İmparatorluğu'nun gelişen ihtiyaçlarını karşılayabilecek modern bir sisteme geçişin karmaşıklıklarını göstermekteydi.

Sultan Vahdeddin'in medrese reformlarının temel özelliklerinden biri, bu kurumların müfredatında ve eğitim odaklarında yapılan önemli değişikliklerdi (ayrıca bkz. Aşkın, 2017). Geleneksel olarak, medreselerdeki müfredat, Kur'an tefsiri ve İslam hukuku gibi konuları içeren dini çalışmalara yoğunlaşıyordu. Ancak, Vahdeddin bu müfredatın daha geniş bir bilgi yelpazesini içerecek şekilde modernize edilmesinin gerekliliğini kabul etti. Bu reform, dini öğretiler ile çağdaş eğitim ihtiyaçları arasında bir denge yaratmayı amaçlıyordu. Örneğin, öğrencileri modern toplumun karmaşıklıklarına hazırlamak için matematik, doğa bilimleri ve felsefe gibi konuların dahil edilmesi önerildi. Vahdeddin bunu yaparak hem manevi hem de pratik bilgi alanlarında gezinebilen ve nihayetinde Osmanlı eğitim ortamının modernleşmesine katkıda bulunabilen bir nesil akademisyen yetiştirmeyi amaçladı (Fazlıoğlu, 2008). Müfredat değişikliklerine ek olarak, modern konuların ve yenilikçi öğretim yöntemlerinin entegrasyonu, Sultan Vahdeddin dönemindeki medrese reformlarının temel taşıydı (Karakök, 2013). Bu değişim, geleneksel İslam eğitimi ile hızla değişen bir dünyanın talepleri arasındaki boşluğu kapatmak için önemliydi. Laik konuların tanıtılması, öğrencilerin çağdaş konularla ilgilenmelerini ve modern çağda giderek daha gerekli hale gelen eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerini sağladı. Dahası, öğretim yöntemleri ezbercilikten uzaklaşarak daha etkileşimli ve pratik yaklaşımları içerecek şekilde güncellendi. Bu dönüşüm yalnızca öğrencilerin anlayışını geliştirmeyi değil, aynı zamanda daha ilgi çekici bir öğrenme ortamı yaratmayı da amaçlıyordu. Bu tür yöntemler, öğrencileri bilgileri basitçe kabul etmekten ziyade sorgulamaya ve keşfetmeye teşvik ederek daha dinamik bir eğitim ortamını teşvik etmekteydi.

4. Modern Okulların Geliştirilmesi ve Desteklenmesi: Vahdeddin Döneminde (1918-1922) Eğitim Reformları

Sultan Vahdeddin'in hükümetinde Osmanlı'da modern okulların geliştirilmesine yönelik önemli adımlar atılmıştır. Bu dönemde, mevcut modern okulların durumu ve bunların iyileştirilmesine yönelik yapılan çalışmalar, eğitim sisteminin modernleşmesi açısından kritik bir yer tutmuştur. Özellikle, eğitimdeki çağdaşlaşma çabaları doğrultusunda, modern okulların sayısının artırılması ve kalite standartlarının iyileştirilmesi için çeşitli reformlar gerçekleştirilmiştir. Vahdeddin'in hükümetinin başlıca amaçlarından biri, Osmanlı toplumunu modern dünyaya uyum sağlayabilecek şekilde eğitmektir (Berkes, 2016). Vahdeddin döneminde yapılan iyileştirmelerin önemli bir kısmı, teknik ve meslek okullarının gelişimine odaklanmıştır.

Bu okullar, sadece teorik değil aynı zamanda pratik bilgilerin öğretildiği kurumlar olarak yeniden yapılandırılmıştır. Osmanlı'nın modernleşme sürecinde, sanayi devriminden etkilenecek, teknik ve meslek okullarının önemi artmış ve bu alanlarda eğitimin yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. Teknik okullar, mühendislik, tıp ve diğer bilimsel alanlarda uzmanlaşmış bireyler yetiştirmeye başlamıştır (Faroqhi, 2004). Bu okullar, hem devletin ihtiyaç duyduğu alanlarda nitelikli iş gücünü yetiştirmeyi hem de ekonominin gelişmesine katkı sağlamayı hedeflemiştir.

Vahdeddin'in döneminde öğretmen yetiştirme politikaları da büyük bir önem taşımaktadır. Osmanlı'da eğitimdeki modernleşme çabalarının başarısı, öğretmenlerin niteliklerine bağlıydı. Bu nedenle, öğretmen okullarına verilen destek artmış ve öğretmenlerin eğitim düzeylerinin yükseltilmesi için reformlar yapılmıştır. Öğretmen okullarına yönelik yapılan yatırımlar, öğretmenlerin pedagojik bilgi ve becerilerinin artırılmasını sağlamış, böylece eğitimde daha nitelikli bireylerin yetişmesine olanak tanınmıştır (Şerif, 2015). Öğretmenlerin bu dönemde aldıkları eğitim, yalnızca mesleki anlamda değil, aynı zamanda bireysel gelişim açısından da önemli bir etki yaratmıştır.

Kız çocuklarının eğitime katılımına yönelik çabalar da Vahdeddin döneminde önemli bir reform alanı olmuştur. Eğitimde cinsiyet eşitsizliğini gidermek amacıyla, kız çocuklarının eğitime katılımını teşvik etmek adına çeşitli düzenlemeler getirilmiştir. Bu süreç, toplumun geleneksel anlayışlarıyla çatışan bir değişim süreci olmuştur. Kızların okullara kabul edilmesi ve eğitim süreçlerine dahil edilmesi, eğitimde fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik atılan adımlardan biri olmuştur (Turna, 2009). Vahdeddin dönemindeki bu gelişmeler, Osmanlı'da kadınların eğitime dair attığı adımların temellerini oluşturmuş ve Cumhuriyet dönemi eğitim reformlarının da önünü açmıştır.

5. Eğitim Reformlarının Takıldığı Engeller ve Başarısızlık Nedenleri

Eğitim reformlarının takıldığı engeller ve başarısızlık nedenleri, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde sosyal, kültürel, ekonomik ve politik bağlamda önemli bir tartışma konusu olmuştur. Bu bağlamda, eğitimin modernleşme süreci, medrese ve modern okul arasındaki çekişme, siyasi ve ekonomik zorluklar ile dış baskılar gibi etmenlerle şekillenmiştir.

5.1. Siyasi İstikrarsızlığın Eğitime Etkisi

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde yaşanan siyasi istikrarsızlık, eğitim reformlarını olumsuz yönde etkilemiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı İmparatorluğu, iç ve dış sorunlar

arasında sıkışmış, reform hareketlerinin önünde ciddi engeller çıkmıştır. Osmanlı'da, Tanzimat Fermanı (1839) ve Islahat Fermanı (1856) gibi önemli dönüm noktalarına rağmen, eğitimde kalıcı bir değişim sağlanamamıştır. Siyasi istikrarsızlık, hükümetlerin eğitimde reform yapma konusunda uzun vadeli bir strateji geliştirmelerini engellemiş, bu da reformların sürekliliğini tehdit etmiştir (Berkes, 1998). Özellikle I. Dünya Savaşı (1914-1918) ve ardından gelen kurtuluş mücadelesi sırasında, eğitim politikalarının ve reformların önemi geri planda kalmıştır. Siyasi kargaşa, eğitim alanında yapılacak değişikliklerin yerini genellikle daha kısa vadeli çözümlere bırakmıştır (Karkin, 2010; Deniz, 2024)).

5.2. Ekonomik Sorunların Reformların Uygulanmasına Getirdiği Zorluklar

Eğitim reformlarının önündeki bir diğer büyük engel, Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik sorunlarıdır. Ekonomik zorluklar, reformları hayata geçirecek kaynakların yetersiz olmasına neden olmuş ve bu durum, eğitimin modernleşmesini engellemiştir. Tanzimat ve Islahat hareketleriyle birlikte, devletin eğitime ayırdığı bütçe artırılmaya çalışılmış olsa da özellikle dış borçlar ve savaş harcamaları nedeniyle eğitim bütçesi sınırlı kalmıştır (İnalçık, 1994). Bu durum, okullarda gerekli altyapı yatırımlarının yapılmasını engellemiş ve öğretmenlerin eğitim seviyelerinin yükseltilmesi için gerekli olan kaynakların yetersiz kalmasına yol açmıştır. Ayrıca, ekonomik sorunlar, eğitimin kalitesini de doğrudan etkilemiş, öğrencilerin eğitim materyallerine ve donanıma erişimlerini kısıtlamıştır.

5.3. Medrese ve Modern Okul Taraftarları Arasındaki Çatışmalar

Osmanlı İmparatorluğu'nda medrese ve modern okul taraftarları arasındaki çatışmalar, bölgedeki eğitim paradigmalarının evriminde önemli bir bölümü temsil etmektedir. Tarihsel bağlam, kültürel gelenekler ve sosyo-politik zorluklar karşısında modernleşmeye duyulan acil ihtiyaç tarafından şekillendirilen ikili bir eğitim sistemini ortaya koymaktadır. İki eğitim felsefesi arasındaki ideolojik farklılıklar, yalnızca eğitimciler ve politika yapıcılar arasında tartışmalara yol açmakla kalmamış, aynı zamanda toplumsal algıları da etkileyerek topluluklardan kutuplaşmış tepkiler gelmesine yol açmıştır. Sonuç olarak, bu çatışmaların öğrenciler için derin etkileri olmuştur, çünkü öğrenciler medrese eğitiminin zengin mirası ile modern okulların sunduğu yenilikçi yaklaşımlar arasında yol almaktadır. Osmanlı İmparatorluğu bu eğitim gerilimleriyle boğuşurken, bölgenin eğitim manzarasını şekillendirecek gelecekteki reformlar için zemin hazırlamış ve gelenek ile ilerlemeyi dengelemek için verilen kalıcı mücadeleyi vurgulamıştır.

Osmanlı'daki eğitim reformlarının önündeki en belirgin kültürel engellerden biri, medrese ve modern okul taraftarları arasındaki çatışmalardır. Medrese, Osmanlı eğitim sisteminin temeli

olarak uzun yıllar boyunca varlığını sürdürmüş, dini eğitim veren bir kurum olarak toplumun entelektüel yaşamını şekillendirmiştir. Osmanlı toplumunda eğitim, büyük ölçüde İslam hukuku çerçevesinde şekillendiği için medreseler yalnızca dinî bilgiyi aktaran kurumlar değil, aynı zamanda devletin kadro ihtiyacını karşılayan önemli merkezlerdi. Ulemalar, Osmanlı toplumunda hem hukuki hem de sosyal açıdan etkili bir sınıf oluşturuyordu ve medrese bu yapının ana dayanağı konumundaydı. Ancak, 19. yüzyılın ortalarından itibaren, Osmanlı'da modernleşme hareketleri ivme kazanmaya başladı ve Batılı eğitim anlayışının etkisi arttı. Tanzimat dönemiyle birlikte Osmanlı yöneticileri, Avrupa'da gelişen bilimsel ve teknolojik ilerlemeleri takip ederek, bu yenilikleri kendi eğitim sistemlerine entegre etmeye çalıştılar. Özellikle Batı'daki sanayi devrimi ve buhar gücüyle gelişen üretim yöntemleri, Osmanlı Devleti'nin askeri ve ekonomik alanda rekabet gücünü kaybetmesine yol açmıştı. Bu kaybı telafi etmek isteyen Osmanlı yöneticileri, eğitim sistemini çağdaşlaştırmanın devletin bekası için kaçınılmaz olduğunu düşündüler. Bu doğrultuda, Batı tarzı eğitim veren okullar açılmaya başlandı. Bu yeni okullar, bilimsel ve teknik bilgiye ağırlık vererek modern meslekler için insan kaynağı yetiştirmeyi hedefliyordu. Ne var ki, bu değişim süreci, Osmanlı eğitim sisteminin geleneksel yapısıyla çatışmalara yol açtı. Medrese taraftarları, modern okulların açılmasına karşı çıkmış ve eğitimde Batılılaşmanın dini değerlerle çatışacağını savunmuşlardır. Medrese eğitimi, özellikle dini eğitim alanında oldukça derin köklere sahipti ve bu yüzden geleneksel eğitim taraftarları, modern okullara karşı güçlü bir direnç göstermiştir. Osmanlı toplumu içerisinde medrese mezunları ve ulemalar, eğitim reformlarını yalnızca bir dönüşüm olarak değil, aynı zamanda dinin ve İslami kimliğin tehlikeye girmesi olarak değerlendirmişlerdir. Onlara göre, medresenin eğitim sistemindeki yerinin azalması, İslami değerlerin toplum üzerindeki etkisinin de azalmasına yol açacaktı. Modern okulların açılması, yalnızca eğitim sisteminde değil, Osmanlı toplumunun genelinde büyük tartışmalara neden oldu. Geleneksel eğitim anlayışını savunanlar, bu reformların Osmanlı'nın İslami kimliğini zayıflatacağını ve Batılılaşmanın dini hayat üzerinde olumsuz etkiler yaratacağını düşünüyorlardı. Bunun yanı sıra, modern eğitim alan kişiler genellikle devlet yönetiminde önemli görevlere getirilirken, medrese kökenli bireyler eski etkilerini kaybetmeye başlamışlardı. Bu durum, sosyal sınıflar arasında da bir ayrışmaya neden oldu ve medrese kökenli kişilerin modern eğitim görmüş bireylerle rekabet edememesi, reform karşıtı söylemleri daha da güçlendirdi. Eğitim reformlarının uygulanmasında karşılaşılan bir diğer engel ise halkın bu yeni eğitim sistemine duyduğu

güvensizlikti (Zürcher, 2004). Osmanlı tebaası içinde geniş bir kesim, modern eğitimin ahlaki yozlaşmaya neden olacağı endişesini taşıyordu. Özellikle kız çocuklarının eğitime ilişkin tartışmalar, medrese yanlılarının en çok üzerinde durduğu konulardan biri oldu. Geleneksel eğitimde kız çocuklarına verilen dini eğitim, aile içinde kadınların ahlaki ve dini değerleri taşıyıcı rol üstlenmesini sağlıyordu. Ancak modern okullarda verilen eğitim, kızların sosyal hayatta daha aktif rol almasına olanak tanıyacak bir yapıdaydı. Bu durum, toplumda cinsiyet rollerine ilişkin yerleşik anlayışların sorgulanmasına neden oldu ve reform karşıtlarının tepkisini çekti. Osmanlı'da eğitim reformlarının karşılaştığı bir diğer önemli engel, finansal ve lojistik sorunlardı. Modern okulların açılması için yeterli bütçenin ayrılması, eğitim programlarının oluşturulması ve öğretmen yetiştirilmesi gibi konular büyük zorluklar yaratıyordu. Medreseler ise uzun yıllardır vakıf sistemine dayalı olarak varlıklarını sürdürüyorlardı ve devletin finansal katkısına çok fazla ihtiyaç duymuyorlardı. Ancak modern okullar, Batılı eğitim modeline göre inşa edilip işletildiğinden, mali açıdan devlete ek yük getiriyordu. Devlet, bu yükü karşılamak için çeşitli vergiler koymuş ve yeni eğitim kurumlarını finanse etmek için çaba harcamıştır. Ancak bu durum, halk arasında ek vergilere karşı hoşnutsuzluğa neden olmuş ve reform sürecinin hızını kesmiştir. Bütün bu çatışmalara rağmen Osmanlı Devleti, modern eğitim anlayışını benimsemekte kararlıydı. 1869 yılında çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, Osmanlı eğitim sistemine yönelik köklü değişiklikleri beraberinde getirdi. Bu nizamname ile ilk ve orta öğretim zorunlu hale getirilmiş, eğitimde merkeziyetçilik sağlanmaya çalışılmış ve Avrupa tarzı eğitim modeline geçişin yasal zemini oluşturulmuştur. Ancak bu düzenlemeler, medrese yanlılarının tepkisini dindirmemiş ve geleneksel eğitim ile modern eğitim arasındaki gerilim devam etmiştir (Hanioğlu, 2008). Sonuç olarak, Osmanlı'da eğitim reformlarının uygulanması, sadece teknik veya idari düzenlemelerle ilgili bir süreç değil, aynı zamanda köklü bir kültürel ve ideolojik mücadeleyi de beraberinde getirmiştir. Medrese ve modern okul taraftarları arasındaki bu çatışma, Osmanlı toplumunun Batılılaşma sürecindeki en büyük gerilim noktalarından biri olmuştur. Modern eğitim anlayışı, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde giderek daha fazla kabul görse de medrese sisteminin direnci ve halkın geleneksel değerlere olan bağlılığı, eğitim reformlarının tam anlamıyla istenen başarıya ulaşmasını zorlaştırmıştır. Bu süreç, Osmanlı eğitim tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim politikalarının temelini atan unsurlar arasında yer almıştır.

5.4. Dış Baskılar ve Osmanlı'nın Çöküş Sürecinin Eğitime Yansıması

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş süreci, dış baskıların arttığı bir döneme denk gelmiştir. Batılı ülkeler, özellikle Fransız ve İngiliz etkisi, Osmanlı eğitim sistemini kendi çıkarlarına uygun

şekilde şekillendirmek istemiştir. Bu dış baskılar, Osmanlı hükümetinin eğitimdeki reform politikalarını belirlemesinde etkili olmuştur. Avrupa'dan gelen eğitim modeline duyulan ilgi, bir yandan modernleşmeye doğru bir adım atılmasını teşvik ederken, diğer yandan Batı'nın ideolojik etkisi ve kültürel hegemonyası, Osmanlı toplumunun geleneksel değerleriyle çatışmıştır (Zürcher, 2004). Osmanlı'nın siyasi çöküşü, aynı zamanda eğitimdeki geleneksel anlayışın sürdürülmesini de zorlaştırmış, toplumsal yapının dönüşümünü hızlandırmıştır. Bu dönüşüm, eğitimdeki reformların hayata geçirilmesini engelleyen önemli bir dış faktördür. Osmanlı'daki eğitim reformları, yalnızca modernleşme kaygılarından değil, aynı zamanda dönemin siyasi ve ekonomik şartlarından da etkilenmiştir. Osmanlı Devleti'nin uzun süredir devam eden mali sıkıntıları, eğitim reformlarının hayata geçirilmesini zorlaştırmıştır. Eğitim alanına yeterli bütçenin ayrılamaması, reformların başarısızlıkla sonuçlanmasına yol açmıştır. Ek olarak, eğitimde geleneksel yapıyı savunanlar ile modernleşme yanlıları arasındaki fikir ayrılıkları, eğitim sisteminin istikrarsız bir süreçten geçmesine neden olmuştur. Medrese mensupları, Batı tarzı eğitim kurumlarının açılmasını Osmanlı'nın kültürel kimliğine yönelik bir tehdit olarak görmüştür. Buna karşılık, modern okul taraftarları, Osmanlı'nın çağın gereklerine uyum sağlayabilmesi için eğitim sisteminde köklü değişikliklerin gerekli olduğunu savunmuştur. Bu çatışma, eğitim politikalarının tutarsız olmasına yol açmış ve reform süreçlerini sekteye uğratmıştır.

Kısaca tekrar etmek gerekirse, Osmanlı'daki eğitim reformları, siyasi, ekonomik, kültürel ve dışsal engeller nedeniyle yeterince başarılı olamamıştır. Siyasi istikrarsızlık, ekonomik krizler, medrese ve modern okul taraftarları arasındaki çatışmalar ile dış baskılar, eğitimdeki dönüşümün önündeki büyük engellerdir. Bu faktörler, Osmanlı'da eğitimdeki reformların başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olmuştur. Eğitimdeki bu engellerin üstesinden gelinebilmesi için, yalnızca hükümet politikalarının değil, aynı zamanda toplumsal uzlaşıların ve ekonomik yatırımların da ön plana çıkması gerektiği açıktır. Reform süreçlerinin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için, devletin eğitim politikalarına ayırdığı bütçenin artırılması ve eğitim alanındaki aktörler arasında daha geniş bir mutabakat sağlanması gerekmektedir. Ancak bu tür yapısal düzenlemeler, Osmanlı'nın çöküş sürecinde giderek zorlaşmıştır. Vahdeddin dönemi eğitim reformları kapsamında Osmanlı Devleti, medrese ve modern okullar arasındaki dengeyi sağlamaya çalışırken, yabancı güçlerin müdahaleleri de eğitim politikalarını doğrudan etkilemiştir. Bu bağlamda, özellikle Beyoğlu bölgesinde Fransızların üç okula el koyarak eğitim faaliyetlerini sekteye uğrattığı

bilinmektedir (ATASE Arşivi, K.N.69, G.N.141, B.N.141-1). Bu durum, Osmanlı Devleti'nin eğitim alanındaki egemenlik haklarını zayıflatmış ve modernleşme çabalarına yönelik dış müdahalelerin somut bir örneğini teşkil etmiştir. Fransızların bu müdahalesi, dönemin siyasal ve diplomatik dinamikleri çerçevesinde değerlendirildiğinde, Osmanlı Devleti'nin eğitimde bağımsız bir politika izleme çabalarının Batılı devletler tarafından engellenmeye çalışıldığını göstermektedir. Bu olay, yalnızca eğitim sistemine zarar vermekle kalmamış, aynı zamanda Osmanlı'nın kültürel ve entelektüel dönüşüm sürecini de olumsuz yönde etkilemiştir.

Geleneksel medrese eğitimini savunan ulema sınıfı, modern okulların artmasını Osmanlı toplumunun İslami değerlerinden uzaklaşması olarak görmüş ve reformlara karşı direnç göstermiştir. Ancak, Osmanlı yönetimi, hem medrese sistemini tamamen kaldırmadan devam ettirmek hem de modernleşme gerekliliklerini yerine getirmek zorundaydı. Bu çelişki, eğitim reformlarının uzun vadede sürdürülebilir olmasını zorlaştırmıştır. Eğitim politikalarının iç ve dış baskılarla şekillendiği bu dönemde, Osmanlı Devleti'nin eğitim reformlarını tam anlamıyla hayata geçirememesi, modernleşme sürecini sekteye uğratmış ve Osmanlı eğitim sisteminin Batılı ülkeler karşısında geride kalmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, Osmanlı eğitim reformları hem iç dinamikler hem de dış etkenler nedeniyle karmaşık ve çok yönlü bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Eğitim reformlarının başarısız olmasının temel sebepleri arasında ekonomik krizler, siyasi istikrarsızlık, toplumsal direnç ve dış baskılar öne çıkmaktadır. Vahdeddin döneminde gerçekleştirilmeye çalışılan reformlar, bu engeller nedeniyle tam anlamıyla başarıya ulaşamamış, Osmanlı Devleti'nin çöküş süreciyle birlikte eğitim sisteminde istenilen dönüşüm sağlanamamıştır. Osmanlı Devleti'nin bu dönemde eğitim alanında yaşadığı sorunlar, modern Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim politikalarının şekillenmesinde de belirleyici bir rol oynamıştır.

6. Vahdeddin'in Eğitim Reformlarının Uzun Vadeli Etkileri

Sultan Vahdeddin'in eğitim reformları, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde gerçekleştirilmiş önemli girişimlerden biridir. Bu reformların etkileri, yalnızca Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş dönemine değil, aynı zamanda Cumhuriyet dönemi eğitim sistemine ve günümüz Türkiye'sindeki eğitim anlayışına kadar uzanmıştır. Bu yazıda, Vahdeddin'in eğitim reformlarının uzun vadeli etkileri, Cumhuriyet dönemi eğitim reformlarıyla bağlantıları, Osmanlı sonrası eğitim sistemine etkileri ve günümüz perspektifinden değerlendirilmesi kısaca ele alınmıştır.

Sultan Vahdeddin'in eğitim reformları, erişimi genişletmeyi ve eşitliği artırmayı amaçlayan iddialı stratejilerle karakterize edilen Türk eğitim manzarasında dönüştürücü bir yolculuk başlattı.

Önemli uygulama zorluklarıyla ve çeşitli toplumsal kesimlerden gelen ilk şüphecilikle karşılaşmalarına rağmen, reformlar nihayetinde daha kapsayıcı bir eğitim sistemi için temel oluşturdu. Bu değişikliklerin uzun vadeli etkileri, çeşitli nüfuslar için eğitime artan erişilebilirlikte ve eşitliği ve kaliteyi önceliklendiren modern eğitim politikaları üzerindeki etkilerinde açıkça görülmektedir. Dahası, bu reformlardan ortaya çıkan kültürel ve sosyal değişimler, Türkiye'de ulusal kimliğin ve vatandaş katılımının evrimine katkıda bulunmuştur. Sonuç olarak, Sultan Vahdeddin'in eğitimdeki mirası yalnızca tarihi bir dönüm noktası olarak değil, aynı zamanda çağdaş dönemde eğitim iyileştirme ve sosyal ilerlemeye yönelik devam eden çabalar için bir rehber çerçeve olarak da hizmet etmektedir.

Sultan Vahdeddin tarafından başlatılan reformlar, kültürel ve sosyal olarak Osmanlı toplumunda önemli değişimlere yol açtı (ayrıca bkz. Göl, 2019). Modern eğitim uygulamalarının getirilmesi yalnızca okuryazarlık oranlarını artırmakla kalmadı, aynı zamanda ilerlemeyi ve aydınlanmayı benimseyen yeni bir kültürel kimliği de teşvik etti. Eğitim daha erişilebilir hale geldikçe, bireyleri geleneksel normlara meydan okumaya ve eleştirel düşünmeye yöneltti ve bu da daha bilgili ve aktif bir vatandaşlığa yol açtı (Geniş bilgi için bkz. Öztürk, 2020). Bu kültürel değişim, eski hiyerarşilerin azalmasına ve eğitimin Osmanlı sonrası dönemde toplumsal değişim ve modernleşme için bir katalizör görevi görmeye başlamasıyla daha eşitlikçi bir toplumun ortaya çıkmasına katkıda bulundu.

7. Cumhuriyet Dönemi Eğitim Reformları ile Bağlantıları

Vahdeddin'in son döneminde uygulamaya koyduğu eğitim reformları, Cumhuriyet (1923)'in kurucusu Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938)'ün eğitim anlayışına doğrudan etki etmiştir. Osmanlı'da, özellikle II. Meşrutiyet (1908) döneminden sonra, Batılılaşma ve modernleşme çabaları, eğitim sistemini de etkilemiştir. Vahdeddin döneminde, Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitimde Batılı yöntemlere yönelim artmış, özellikle modern okullar açılmaya başlanmıştı. Ancak bu reformlar, askeri eğitimden ziyade, sivil eğitim ve öğretmen yetiştirme alanlarında daha belirgin olmuştur (Köprülü, 1999). Atatürk, Cumhuriyet'in ilanından sonra eğitimde köklü bir değişim hedefleyerek, Vahdeddin'in reformlarının bir adım ötesine geçmiştir. Atatürk'ün eğitimdeki hedefi, modernleşme ve çağdaşlaşma doğrultusunda ulusal bir eğitim sistemi kurmaktı. Ancak bu hedef, Osmanlı dönemindeki reformların temelleri üzerine inşa edilmiştir. Vahdeddin'in dönemi, eğitimin modernleşmesi yolunda önemli bir geçiş süreci yaratmış ve Cumhuriyet dönemi eğitim

sistemine ilham kaynağı olmuştur (Tunçer, 2013). Osmanlı'daki eğitim sisteminin Cumhuriyet'e etkisi, yalnızca eğitim yöntemleriyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda okulların yapısı, müfredat ve öğretmen yetiştirme politikalarını da kapsamıştır. Özellikle Vahdeddin'in dönemi, Atatürk'ün gerçekleştirdiği eğitim reformları için bir temel oluşturmuştur denilebilir (Karakaş, 2004). Vahdeddin ve Cumhuriyet dönemlerindeki eğitim reformlarının incelenmesi, ulusun eğitim manzarasını modernize etme arayışında derin bir sürekliliği ortaya koymaktadır. Vahdeddin Dönemi reformları, uygulamada önemli zorluklarla karşılaşmalarına rağmen, yenilikçi stratejiler aracılığıyla temel toplumsal ihtiyaçları ele alarak temel çalışmaları yapmıştır. Bu erken çabalar, eğitimin toplumsal ilerleme için bir araç olarak önemini vurgulamıştır; bu felsefe Cumhuriyet Dönemi'nde daha da benimsenmiş ve genişletilmiştir. Sonraki reformlar yalnızca ilkinin hedefleri üzerine inşa edilmekle kalmamış, aynı zamanda yeni Cumhuriyet'in ilerici, laik ve kapsayıcı bir eğitim sistemi vizyonu ile uyumlu daha kapsamlı değişiklikler getirmiştir. Eğitim uygulamalarındaki bu evrim, modern eğitim çerçevesini şekillendiren ve aydınlanmış ve bilgili bir vatandaş yetiştirme konusundaki devam eden taahhüdü yansıtan kalıcı bir miras bırakmıştır. Sonuç olarak, her iki dönem de eğitim reformunun ulusal kalkınmada oynadığı kritik rolü ve bu tarihi çabaların çağdaş toplum üzerindeki kalıcı etkisini göstermektedir.

Vahdeddin dönemindeki eğitim reformlarının en belirgin etkilerinden biri, Osmanlı sonrası eğitim sisteminde yaşanan dönüşümdür. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında, eğitim reformlarına dair atılan adımlar, Cumhuriyet dönemi eğitim reformlarının şekillenmesinde etkili olmuştur. Vahdeddin, modern okulları ve eğitim kurumlarını desteklemiş, bu okullarda Batılı eğitim metodlarını benimsemeye başlamıştır. Bu bağlamda, Vahdeddin dönemi, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişin eğitimdeki ilk adımlarını simgelemektedir.

Cumhuriyetin ilanından sonra, Atatürk eğitimdeki bu geçişi daha da ileriye taşımış, modern Türk eğitim sistemini oluşturmuştur. Vahdeddin döneminin eğitim reformları, aslında Cumhuriyet'in eğitim anlayışını hazırlayan bir hazırlık süreci olarak değerlendirilebilir. Bu dönemde Batılı eğitim modelleriyle tanışan Osmanlı halkı, Cumhuriyet'le birlikte bu anlayışı daha sistematik bir biçimde benimsemiştir (Türkdoğan, 2011). Vahdeddin'in eğitimdeki reformlara verdiği önemin, Cumhuriyet dönemindeki eğitim reformlarına etkisi, okulların daha geniş bir kesime hitap etmesine ve öğretmenlerin eğitimi konusunda daha geniş kapsamlı reformların yapılmasına yol açmıştır. Eğitimdeki bu dönüşüm, özellikle köy okullarının yaygınlaşmasını sağlamış ve eğitimde fırsat eşitliği açısından önemli bir adımdır (Özdemir, 2007).

8.Sultan Vahdeddin'in Eğitim Reformlarının Günümüz Perspektifinden Değerlendirilmesi

Vahdeddin'in eğitim reformları, günümüz Türkiye'sindeki eğitim sistemi ile doğrudan bağlantılıdır. Eğitimdeki Batılılaşma çabaları, özellikle öğretmen yetiştirme, müfredat geliştirme ve okulların yapısal düzenlemeleri açısından modern Türkiye'nin temel taşlarını oluşturmuştur. Günümüz eğitim sisteminde, Vahdeddin'in zamanındaki reformların etkisi, hala çeşitli düzeylerde hissedilmektedir. Vahdeddin döneminde kurulan modern okullar, Cumhuriyet'in ilk yıllarında hızla yayılmaya başlamış ve Atatürk'ün eğitim reformları ile güçlendirilmiştir (Berkes, 1998). Günümüzde, özellikle eğitimde fırsat eşitliği, öğretmen eğitimi ve müfredatın modernleştirilmesi konularında Vahdeddin'in dönemi ile bir karşılaştırma yapılabilir. Vahdeddin'in modern okullara verdiği önem, günümüzdeki eğitim reformlarının temel ilkelerinden biri olmuştur. Ancak, günümüz eğitim politikalarında karşılaşılan bazı zorluklar, Osmanlı dönemindeki reformların sınırlı etkilerinin devam ettiğini göstermektedir. Örneğin, eğitimdeki eşitsizlik, özellikle kırsal kesimdeki okullara erişim konusunda hala bir sorun teşkil etmektedir (Yılmaz, 2015). Vahdeddin'in eğitimdeki reformları, sadece Batılılaşma sürecinin bir parçası olmakla kalmamış, aynı zamanda modern eğitim sisteminin temel ilkelerinin şekillendiği bir dönemi de temsil etmektedir. Günümüz eğitim sisteminin en önemli sorunlarından biri, eğitimdeki kalite farklılıklarıdır ve bu sorun, Vahdeddin dönemi reformlarının sınırlı etkilerinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Ancak, bu dönemde atılan adımlar, Türkiye'nin eğitim sisteminin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır (Eren, 2012). Vahdeddin'in eğitim reformları, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş sürecinde gerçekleştirilen önemli bir adımdı ve bu reformların uzun vadeli etkileri, Cumhuriyet dönemi eğitim sistemine ve günümüz Türkiye'sindeki eğitim anlayışına kadar uzanmıştır. Osmanlı sonrası eğitim sistemine etkileri, özellikle Batılılaşma çabaları ve modern okulların yaygınlaşması açısından belirgin olmuştur. Ancak, Vahdeddin'in dönemi, eğitimde köklü bir değişimi başlatmasına rağmen, bu reformların sınırlı kalması nedeniyle günümüz eğitim sisteminde hala bazı sorunlar devam etmektedir. Yine de Vahdeddin'in eğitim reformlarının, modern Türk eğitim sisteminin temellerini atan bir dönüm noktası olduğunu söylemek mümkündür.

Sonuç

Bu çalışma, Sultan Vahdeddin'in eğitim reformlarını, medrese ve modern okullar arasındaki denge arayışını, karşılaşılan engelleri ve bu reformların Osmanlı eğitim sistemi üzerindeki uzun vadeli etkilerini incelemiştir. Elde edilen bulgular, Vahdeddin'in eğitim alanında önemli adımlar atmaya çalıştığını ancak dönemin siyasi ve ekonomik zorluklarıyla karşılaştığını göstermektedir. Vahdeddin'in döneminde, Osmanlı eğitim sisteminde medrese ve modern okullar arasında bir denge kurma çabaları gözlemlenmiştir. Bu dönemde medreselerde gerçekleştirilen müfredat düzenlemeleri, fen bilimleri ve çağdaş derslere yer verilmesi gibi girişimler, reformist bir yaklaşımın göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Modern okulların gelişimine yönelik çeşitli iyileştirmeler yapılmış; özellikle teknik ve mesleki okullara sağlanan destekler, dönemin eğitim politikalarında önemli bir yer tutmuştur. Vahdeddin'in bu reformlarıyla karşı karşıya kaldığı en temel zorluklar ise siyasi istikrarsızlık, ekonomik sorunlar ve toplumun geleneksel eğitim sistemine olan güçlü bağlılığı olmuştur. Vahdeddin'in eğitim reformları, olumlu anlamda, eğitim sisteminin modernleşmesi için önemli bir başlangıç olarak değerlendirilebilir. Medrese müfredatında yapılan değişiklikler ve modern okulların desteklenmesi, Osmanlı eğitim sisteminde bir dönüşüm sürecini işaret etmektedir. Ayrıca, kız çocuklarının eğitime katılımına yönelik yapılan çalışmalar da dönemin eğitim anlayışını zenginleştirmiştir. Bununla birlikte, reformların olumsuz yönleri de belirginleşmiştir. Özellikle, siyasi istikrarsızlık ve ekonomik sorunlar, reformların uygulanmasını engellemiş ve dönemin geleneksel eğitim anlayışına bağlı olan gruplar tarafından direnişlere yol açmıştır. Bu engeller, reformların geniş çapta hayata geçirilmesini zorlaştırmış ve başarılı olmasına engel olmuştur. Vahdeddin'in eğitim reformları ve Osmanlı eğitim sistemindeki dönüşüm üzerine yapılan bu çalışma, ilerleyen dönemlerde daha derinlemesine analizler yapılmasına olanak sağlamaktadır. Gelecek çalışmalarda, Vahdeddin'in eğitim politikalarının daha fazla sosyo-kültürel bağlamda ele alınması ve bu politikaların toplumun farklı kesimleri üzerindeki etkileri incelenebilir. Ayrıca, Cumhuriyet dönemi eğitim reformlarının Vahdeddin dönemiyle olan ilişkisi daha ayrıntılı bir şekilde araştırılabilir. Bu bağlamda, Vahdeddin'in reformlarının Cumhuriyet'in eğitim anlayışına ne şekilde etki ettiği, Türkiye'de eğitimdeki köklü değişikliklerin temel dinamiklerinden biri olarak ele alınabilir.

Kaynaklar

Arşiv Belgesi

ATASE Arşivi, K.N.69, G.N.141, B.N.141-1

Kitap ve Makaleler

- Akın, A. (2021). Son Devir Osmanlı Medreselerinde Islahat Çalışmaları ve Fıkıh Eğitimi. *Oltu Beşerî ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (2), 292-316.
- Akyüz, Y. (2011). Osmanlı döneminden cumhuriyete geçilirken eğitim-öğretim alanında yaşanan dönüşümler. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1 (2), 9-22.
- Akyüz, Y. (2019). *Türkiye’de eğitimin tarihi: Osmanlı’dan günümüzde eğitim sistemleri*. Pegem Akademi.
- Aşkın, D. (2017). Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde medrese eğitim sistemi ve Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında eğitimin konjonktürel boyutu. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6 (2), 977-995.
- Aydoğdu, M. (2016). *Mütareke döneminin son İstanbul hükümeti-son Ahmet Teyfik Paşa hükümeti-(21 Ekim 1920-4 Kasım 1922)* [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yök Tez.
- Baltacı, C. (1976). *Osmanlı Medreseleri*. İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Berkes, N. (1998). *The Development of Secularism in Turkey*. Routledge.
- Berkes, N. (2016). *Osmanlı’dan Günümüze Eğitim ve Toplum*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bilge, S. (1984). *Osmanlı Eğitim Sistemi*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Büyükbaş, N. (2013). Osmanlı insan yetiştirme düzeni ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuna etkileri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 29(87), 199-228.
- Deniz, Ş. (2024). The Conceptualization and Progression of University Education in Turkey Within the Scope of the Turkish American Relations. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 11 (6), 4122-4154.
- Eren, M. (2012). Eğitimde Modernleşme ve Cumhuriyet’in Eğitim Reformları. Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Faroqhi, S. (2004). *The Ottoman Empire and the World Around It*. I. B. Tauris.
- Fazlıoğlu, Ş. (2008). Osmanlı Medrese Müfredatına Dair Çalışmalar: Nereden Nereye?. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (12), 593-610.
- Göl, H. (2019). Milli Mücadele’de VI. Mehmet Vahideddin. *Doğu Anadolu Sosyal Bilimlerde Eğilimler Dergisi*, 3 (1), 40-53.

- Güçtekin, N. (2012). Osmanlı Devleti'nin 1907-1908 Yılına Ait Eğitim İstatistiği. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 11 (22), 125-167.
- Hanioglu, M. (2008). *A Brief History of the Late Ottoman Empire*. Princeton University Press.
- İnalçık, H. (1994). *The Ottoman Empire: The Classical Age 1300-1600*. Phoenix Press.
- Karakaş, M. (2004). Osmanlı Eğitim Sistemi ve Cumhuriyet'in Eğitim Reformları. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Karakök, T. (2013). Yükseköğretim kurumu olarak Osmanlı'da medreseler: Bir değerlendirme. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 2 (2), 208-234.
- Karkın, E. (2010). Osmanlı Devleti'nde Eğitim Reformları ve Tanzimat Dönemi. Yeditepe Yayınları.
- Karpat, K. H. (2001). *The politicization of Islam: Reconstructing identity, state, faith, and community in the late Ottoman state*. Oxford University Press.
- Kodal, T. (2023). Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Eğitim Politikaları (1923-1960). *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 175-202.
- Köprülü, M. (1999). *Osmanlı Toplumunda Eğitim ve Toplumsal Değişim*. Dergah Yayınları.
- Osmanlı'da Eğitim Nasıldı?. (2019). <https://www.campusonline>.
- Ölmez, A. (2014). II. Meşrutiyet Devrinde Osmanlı Medreselerinde Reform Çabaları ve Merkezileşme. *Vakıflar Dergisi*, 41, 127-148.
- Özdemir, B. (2007). *Eğitimde Eşitlik ve Adalet: Türkiye'de Eğitimin Dönüşümü*. Nobel Yayınları.
- Öztürk, K. (2020). *II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin modern birey tasavvuru ve dönemin eğitim politikalarına yansımaları* [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi]. Yök Tez.
- Özveren, A. (2008). Osmanlı İmparatorluğundan Cumhuriyete Eğitim Sistemimize Tarihin Penceresinden Bir Bakış. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2 (3), 225-236.
- Sarıkaya, Y. (2008). II. Meşrutiyet ve Medreseler: Geleneksel Bir Kurumun Modernleşme Sürecinde Var Olma Mücadelesi. *Divan Dergisi*, 25, 1-20.
- Savaş, G. (2023). Osmanlı Devleti'nde Askerî Eğitim Alanındaki Gelişmeler (19. Yüzyıl). *Harp Tarihi Dergisi*, (7), 99-140.
- Shaw, S. J., & Shaw, E. K. (1977). *History of the Ottoman Empire and modern Turkey: Reform, revolution, and republic*. Cambridge University Press.

- Somel, S. A. (2001). *The modernization of public education in the Ottoman Empire, 1839-1908: Islamization, autocracy and discipline*. Brill.
- Soydan, T., & Tüncel, M. (2013). Osmanlı'da İlk Yenileşme Döneminde Eğitimin Kurumsal Ve Yönetsel Yapısının Oluşumu Ve Gelişimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 43 (198), 110-125.
- Şanal, M. (2003). Osmanlı Devleti'nde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme Ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakiminden Genel Bir Bakış. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (149-168).
- Şerif, M. (2015). *Modernleşme ve Eğitim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Eğitim Reformları*. Türk Tarih Kurumu.
- Taştekin, O. (2019). 18. yüzyıl ve sonrası Osmanlı eğitim kurumları. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 23(3), 1143-1166.
- Tunçer, S. (2013). Atatürk'ün Eğitim Devrimi ve Eğitimin Modernleşmesi. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Turna, N. (2009). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim: Yeni Yönelimler ve Reformlar*. İletişim Yayınları.
- Türkdoğan, T. (2011). *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Reformları*. Eğitim Yayınevi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, H. (2018). II. Meşrutiyet Döneminde Akim Kalmış Bir Eğitim Projesi: Medrese-i Aşâir. *Belleken*, 82 (295), 1-20.
- Yıldız, Ö., & Durmaz, A. (2016). Türkiye'deki Eğitim Politikasına Genel Bir Bakış (1920-1930). *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 11/19 315-324.
- Yılmaz, A. (2015). *Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Eğitim Politikaları*. Akademik Kitaplar.
- Zürcher, E. J. (2004). *Turkey: A Modern History*. I. B. Tauris.

1.Beyoğlu'ndaki Üç Okula, Hastane Olarak Kullanılmaz Üzere Fransızlar Tarafından El Konulduğu Haberi El Konulduğu Haberi (ATASE Arşivi, K.N.69, G.N.141, B.N.141-19.

